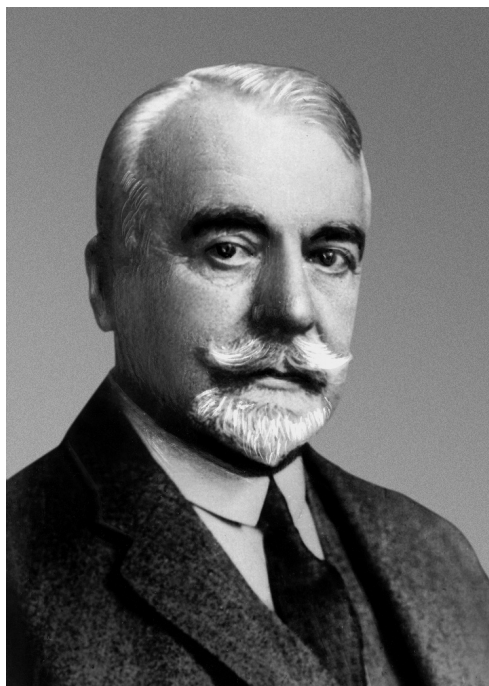

DR. HUTÝRA FERENC
(szepeshelyi)
1860–1934

Orvosdoktor és honoris causa állatorvosdoktor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a magyar állatorvosi kar és az állatorvos-tudomány egész világon elismert kiváló tudósa, szervező egyénisége. A kórbonctan (1887–1889), az állategészségügyi igazgatás (1888–1890), a törvényszéki állatorvostan (1899–1933) és a hússzemle (1888–1906) előadója; a belgyógyászati klinika (1888–1900), a járványtani tanszék (1901–1927) vezetője. A M. kir. Állatorvosi Akadémia igazgatójaként (1897–1899), majd a M. kir. Állatorvosi Főiskola rektoraként (1899–1931) 34 éven át állt intézményünk élén. Marek Józseffel közösen írt *Állatorvosi belgyógyászat* című műve, 11 nyelvre lefordítva, a világ állatorvosainak több évtizeden át alapvető kézikönyve volt.

Hutýra Ferenc a Szepes vármegyei Szepeshely (ma Spišská Kapitula) községhez tartozó Zsibra (Sivá Brada) nevű kis fürdőhelyen, 1860. október 7-én született, ahol szülei akkor történetesen tartózkodtak. Tulajdonképpen lakóhelyük Szepesváralja (Spišské Podhradie) volt. Itt töltötte el Hutýra Ferenc a gyermekkorát, később pedig vakációinak nagy részét.

Késmárkon és Iglón járt elemi iskolába, a gimnáziumot pedig Znióváralján, Egerben és Lőcsén végezte el. A családban magyarul beszéltek, de már otthon megtanult eléggé jól szlovákul is. Késmárkon és Lőcsén tökéletesen elsajátította

a német nyelvet (franciául és angolul felnőttkorában tanult meg). Már ifjúkorában sokat zenélt, jól orgonált és zongorázott.

1878-ban beiratkozott a budapesti Tudományegyetem Orvosi Karára. Az akkori tankönyvhiány miatt gyorsírással jegyezte gondosan az előadásokat. 1880/81-ben, harmadéves egyetemi hallgató korában az egyetem élettani intézetében mint demonstrátor működött, s eközben készítette el *A zsírok átszivárgásáról, nevezetesen az epe befolyása alatt* című dolgozatát. Érdeklődése csakhamar a kórbonctan felé vonzotta. Még medikuskorában, 1882-ben a kórbonctani intézetben gyakornok, 1883-ban II. tanársegéd, orvosdoktori oklevelének megszerzése (1883) után pedig 1884-ben I. tanársegéd lett. A kórbonctani intézetben eltöltött ideje sok tekintetben meghatározó volt későbbi életére. Ebben az intézetben főnöke, Scheuthauer Gusztáv professzor, felismerve Hutýra tudomány szeretétét és hivatottságát a kutatómunkára, melegen felkarolta a fiatal orvos továbbképzését. Scheuthauer intézetében Hutýra tanulmányt közölt a rhachischisről (1884), a gerincagy sarcomájáról (1885) és három közleményében adatokat szolgáltatott a májdaganatok kórtaához (1886) is.

A M. kir. Állatorvosi Tanintézet kórbonctani osztályán 1886-ban megüresedett egy segédtanári állás, amelyet Hutýra Ferencnek ajánlottak fel. Ő Scheuthauer professzor tanácsára élt a lehetőséggel. Főnöke ugyanis felhívta figyelmét arra, hogy az összehasonlító kórbonctanban való elmélyedésnek hasznát veheti az orvosi kórbonctanban is. Hutýra egy későbbi megnyilatkozása szerint úgy gondolta, hogy ismereteinek ilyen irányú kiegészítésével alaposabban felkészülhet egy netalán kínálkozó orvoskari pozíció betöltésére. Állatorvosképzésünk és állategészségügyünk nagy szerencséjére azonban nem így történt. Az új szakmákör ugyanis olyannyira lebilincselte az érdeklődését, hogy csakhamar végleg lemondott eredeti tervéről, és a helyén maradt. Ettől fogva mindvégig részt vett, hamarosan mint irányító is, az állatorvosképzés és az állatorvosi tudományok fejlesztésében és állategészségügyünk korszerűsítésében. Evégből hosszabb tanulmányutat tett, és meglátogatta Európa legkiválóbb állatorvosi iskoláit. Bécsben, Csokor tanár intézetében kórszövettani vizsgálatokat végzett, és ezek eredményéről három tanulmányban számolt be. A többi iskola tanárai közül Drezdában különösen Johne, Alfortban pedig Nocard, Pasteur egyik legjelesebb tanítványa gyakorolt rá mély hatást.

Hazatérve állatorvosi oklevelet szerzett, s 1887-ben átvette Czakó Kálmántól a kórbonctan tanítását, rövidesen pedig vállalkozott a törvényszéki állatorvos-tan és a hússzemle előadására is. A kórbonctan előadásának átvétele után nyomban gyakorlatibb alapokra helyezte a tantárgy oktatását, s meglepően rövid idő alatt megírta a magyar állatorvosi irodalom első kórbonctani diagnosztikai tankönyvét *Kórbonctani diagnosztika, útmutatással a háziállatok bonczolásá-*

sára címmel (1888). Egy évvel a hazatérte után, 1888 májusában, 28 éves korában, nyilvános rendkívüli tanári minőségben átvette az Azary Ákos elhalálózása folytán megüresedett belgyógyászati klinika vezetését.

Érdeklődése egyre inkább a járványtan felé fordult, amely abban az időben a belklinika feladatkörébe tartozott. A kórboncnokból lassanként a járványtan rabja lett, aminek talán már a Scheuthauer-iskola levegője kedvezett, hiszen Scheuthauer több jeles tanítványa (Hutýrán kívül Babes Viktor és Preisz Hugó is) felcserélte a kórbonctant a bakteriológiával. Mint már említettük, különösen hozzájárult ilyen irányú hajlamának mélyítéséhez Alfortban Nocard, aki már elismert mestere volt az akkor Pasteur hatása alatt kialakult új tudományágnak. Hutýra Ferencet már kórboncnoksága idején különösképpen érdekelte a járványtan, úgyhogy kórbonctani segédkönyvének megírásán kívül időt szakított arra, hogy magyar nyelvű kis járványtant adjon ki *A háziállatok fertőző betegségeinek oktana* címen (1888).

A belgyógyászati klinikának 1900-ig maradt vezetője. Ekkor létesült a járványtani intézet, s ennek vezetésére Hutýra Ferenc vállalkozott, előadva a járványtanon kívül a húshigiéniát és a törvényszéki állatorvostant is. A belgyógyászati klinikát és a belgyógyászat tanítását Marek József vette át. Hutýra Ferenc a húshigiéniát tanításától 1906-ban, a járványtanétól pedig 1927-ben vált meg. Közben 1907-ben létrehozta Kőbányán a járványtani laboratóriumot, amelynek feladata volt a sertéspestis elleni vérsavó előállítás. Kedvező laboratóriumi kísérletek után, Európában elsőként, Köves Jánossal megoldották az új védőoltási módszer gyakorlati alkalmazását. Ebből a szerény intézményből alakult 1912-ben a Phylaxia Szérumtermelő Rt.

Hutýra Ferenc 1927-től 1933-as nyugalomba vonulásáig kizárólag a törvényszéki állatorvostan előadásának szentelte tanári működését. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület kodifikacionális bizottságának felkérésére ő dolgozta ki *Az állatszavatosság a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében* című tanulmányában (1902) azokat az elveket, amelyek jóval később csekély változtatással az állatszavatosságot szabályozó külön törvényben (1923) érvényesültek.

Hutýra Ferenc írt továbbá *Törvényszéki állatorvostant* is, amelynek két kiadása (1908, 1925) nemcsak hallgatóinak volt kitűnő tankönyve, hanem a gyakorló állatorvosokat is jól tájékoztatta a szakmakörbe vágó, gyakran nehéz kérdések megítélésében.

Előadásait a törvényszéki állatorvostan köréből – némi megszakítással – az 1931/32-es tanév végéig megtartotta. Ekkor, 1931-ben már nem fogadta el az egyhangú szavazattal neki felajánlott rektorságot sem, lemondott, és a szervezeti szabályzatnak megfelelően prorektorrá lett. 1933 augusztusában betegsége miatt nyugalomba vonult.

Tanszéki teendőin felül Hutýra Ferenc páratlan működést fejtett ki szervező tevékenységével. Jóformán attól a pillanattól kezdve, hogy az állatorvosképzés szolgálatába állt, törekvése arra irányult, hogy az állatorvosképzést ugyanolyan alapokra helyezze, mint amilyen az orvosképzés nyugszik. Noha Tormay Béla igazgatása alatt már tettek lépéseket e cél elérésére, a M. kir. Állatorvosi Tanintézetnek M. kir. Állatorvosi Akadémiává való fejlesztésében Hutýra Ferencnek volt a legnagyobb érdeme. A szervezési szabályzat jóváhagyásával a tanintézet 1890. szeptember 22-én M. kir. Állatorvosi Akadémiává lépett elő; a képzés tartama négy év lett.

1897-ben Hutýra, miután kinevezték az akadémia igazgatójává, a tanári kar támogatásával újabb reformtörekvések élére állt.

Közvetlenül a századforduló előtt (1899) végre sor került állatorvosképz intézményünknek egyetemi jellegű főiskolává való átszervezésére: létrejött a M. kir. Állatorvosi Főiskola. Hutýra Ferencnek sikerült főiskolánk számára a magántanárként habilitálás (1900) és a doktorrá avatás (1906) jogát is megszereznie. Az átszervezést követően a tanszékek száma is gyarapodott, az intézetek pedig jobb elhelyezést nyertek azáltal, hogy az addig földszintes pavilonokra emeletet húztak.

A főiskola első rektora Hutýra Ferenc volt, s ő maradt a rektor 1931-ig. Így egy teljes emberöltőn át ő őrkdtt a főiskola sorsa felett. Kedvenc elgondolása szerint, amelynek 1906-tól fogva ismételtlen kifejezést adott, helyes lett volna az állatorvosi főiskolát más mezőgazdasági főiskolákkal együtt egy magasabb egységben, az általa gazdasági egyetemnek nevezett intézményben összefogni; erre a megoldásra azonban az ő életében nem mutatkozott lehetőség.

Állatorvosképzésünknek korszerű színvonalra emelésében Hutýra érdemeit a közvélemény annyira elismerte, hogy sokan az Állatorvosi Főiskolát jóformán Hutýra személyével azonosították. Kétségtelen azonban, hogy alkotása, Tormay Béla ténykedését meghaladva, több tényező szerencsés közrehatásának is köszönhető. Segítették őt e tekintetben elsősorban külkereskedelmi érdekeink, valamint állategészségügyünk fejlesztése és a magyar állatorvosi közszolgálat államosítása (1900), továbbá a nagy tehetség, a korszerű orvostudományi fel-fogástól áthatott tanárok egész sora, akik közül többnek a hírneve hazánk határain kívül is jól ismertté vált, így Nádaskay Béláé, Liebermann Leóé, Preisz Hugóé, Rátz Istváné, Tangl Ferencé, Plósz Béláé, Magyary-Kossa Gyuláé és Marek József professzoré.

Hutýra Ferenc nemcsak szervező, hanem éppoly mértékben tanár és kutató is volt. Mint tanár elragadtatta hallgatóit előadásának világosságával, szabatos-ságával, egyszerűségével és választékosságával. Kötelességének tartotta, hogy hallgatóit tankönyvekkel lássa el. Minthogy abban az időben a belgyógyászat

tanára a húshigiéniát is tanította, csakhamar, még 1889-ben kiadta *Útmutatás a marha- és a vágóhídi szemle megejtésére* című könyvecskéjét, mely ugyanakkor német nyelven is megjelent. Néhány évi tanársága után gyors egymásutánban (1894–1898) megjelentette három kötetben másfél ezer oldalra terjedő *Állatorvosi belgyógyászata*t.

A könyvet később Marek József professzorral mint társszerzővel átdolgozta, és 1904-ben magyar nyelven, 1905-ben pedig *Spezielle Pathologie und Therapie der Haustiere* címen németül ismét megjelentette. Ezzel a könyv megkezdte világjáró útját. Hutýra Ferenc haláláig hat német kiadást ért meg, és angol, olasz, spanyol, orosz nyelven is több kiadásban tették közzé. Később a kiadása Manning Rezső, majd Mócsy János társszerzők munkájával kiegészítve 1965-ig folytatódott. Szerb, lengyel, kínai nyelvű fordításban is megjelent.

Hutýra Ferenc széles körű felvilágosító tevékenységet fejtett ki a magyar állatorvosképzés és az állat-egészségügyi igazgatás fejlesztése érdekében. Elsők között hangsúlyozta az orvostörténelmi előadások fontosságát. Dubravszky Róberttel együtt ő írta meg a külföld felvilágosítására névtelenül megjelent *Die Organisation des Veterinärwesens in Ungarn* című füzetet (1890), 1887-től fogva, 16 éven át szerkesztette magyar és német nyelven az akkor megindult *Állat-egészségügyi Évkönyveket*. Irodalmi munkásságának kezdete az *Orvosi Hetilap*-ban 1884-ben közzétett írása, s attól fogva cikkei és értekezései számos hazai és külföldi folyóiratban megjelentek. A *Jahresbericht über die Leistungen auf dem Gebiete der Veterinär-Medizin* állandó munkatársa és a *Zentralblatt für Bakteriologie und Parasitenkunde* referense volt; és szerkesztette az Állatorvosi Főiskola hivatalos kiadványait.

Hutýra működésének időszakában a magyar állatorvosképzés, -tudomány és állategészségügy a történetének fénykorát élte. Megalakult az Országos Állategészségügyi Tanács. 1898-ban az állatorvosi ismétlő tanfolyamokkal megindult a továbbképzés.

Hutýra Ferenc tudományos kutatómunkájában főleg a takonykór, a sertéspestis és a gümőkór kérdéseivel foglalkozott. Bebizonyította, hogy a takonykóros fertőződés nem a légutakon át, hanem majdnem mindig az emésztőcső útján megy végbe. Európában elsőnek ő ismerte fel (1906), hogy az Amerikából Európába átszármazott és hazánkban 1895 után elterjedt sertéspestist, amelyet annak idején sertésvésznek neveztek, nem az addig kórokozónak tartott *Bacterium suipestifer*, hanem vírus idézi elő. A felismerést követő, Köves Jánossal együtt végzett eredményes munka hamarosan (1909) a sertéspestis elleni szérumos oltás kidolgozásához vezetett. Megállapították, hogy az ún. szimultánoltási eljárás lehetővé teszi a sertéspestis elleni védekezés megindítását.

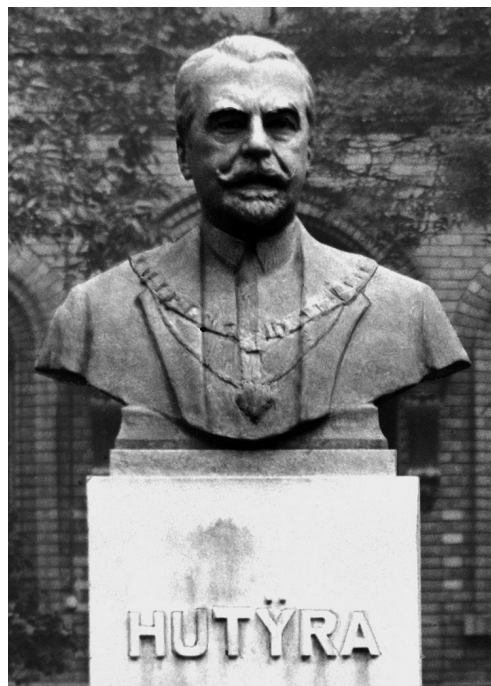
A tuberkulinnal végzett kísérletei (1899) nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy az annak idején alkalmazott subcutan tuberkulinpróbát helyesen bírálhatták el. Különösen értékesek a gümőkór elleni immunizálás értékét és lényegét megvilágító tanulmányai. A gümőkór Calmette-féle bacilustörzsének biológiai tulajdonságát tisztázva, helyes felfogásban tárta fel a BCG-törzs jelentőségét a védőoltásokban.

Hutýrát tudományos és szervező tevékenysége révén több tudományos és társadalmi szerv választotta tagjai sorába, és munkájának elismerését több kitüntetés jelzi. 1889 júniusában a budapesti Tudományegyetemen az állatjárványtan, az állat-egészségügyi rendészet és a hússzemle magántanára címet szerezte meg. A gümőkór tanulmányozása céljából 1888-ban Párizsban, 1891-ben pedig Londonban a nemzetközi kongresszuson képviselte a M. kir. Állatorvosi Tanintézetet. 1898-ban egyetemi rendkívüli, majd rendes tanár lett. Ugyanebben az évben állat-egészségügyi szervező tevékenységéért III. osztályú Vaskorona-renddel tüntették ki. A svájci és a német állat-egészségügyi konvenció 1890–1891-ben tartott bécsi tárgyalásain mint a minisztérium szakértője vett részt. Az 1890-es bécsi erdészeti és gazdasági kiállításon mint csoportbiztos működött. Munkásságáért az osztrák császári Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntették ki. 1891-ben az Országos Közegészségügyi Tanács rendkívüli tagja lett. 1900-ban a Francia Köztársaság kormánya a párizsi kiállításon szerzett érdemei elismeréséül a Mérite Agricole (mezőgazdasági lovagrend) keresztjét adományozta a számára. 1900-ban az akkor alakult Országos Állategészségügyi Tanács elnökévé választotta. Ezt a tisztséget élete végéig betöltötte. A belga kir. orvosi akadémia 1902-ben külföldi levelező tagjává választotta. Az Internationales Zentralbureau zur Bekämpfung der Tuberculose 1904 őszén Koppenhágában tartott gyűlésén levelező tagjává választotta. A turini Academia d'Agricoltura szintén 1904-ben választotta levelező tagjai sorába. 1906-ban m. kir. udvari tanácsosi címet kapott; az Országos Természettudományi Tanács választmányi tagja lett. A Svéd Állatorvosok Egyesülete ugyanebben az évben tiszteletbeli tagjává, 1908-ban pedig a washingtoni nemzetközi tbc-kongresszus magyar nemzeti bizottsága alelnökké választotta.

1908-ban Hutýra Ferenc az Ausztriával kötött gazdasági kiegyezésre vonatkozó tárgyalások körül szerzett kiváló érdemei elismeréséül az osztrák császári Ferenc József-rend középkeresztjét kapta.

A Magyar Tudományos Akadémia 1910-ben levelező tagjává választotta. A román király 1911-ben a román koronarend csillagos nagy tisztikeresztjét adományozta neki. 1914-ben a londoni Royal College of Veterinary Surgeons tiszteletbeli tagja lett. 1917. július 8-án a király a magyar nemességet „szepeshelyi” előnévvel adományozta számára. A Budapesti Királyi Orvosegyesület

HUTYRA FERENC MELLSZOBRA
AZ EGYETEM PARKJÁBAN
(MAUGSH GYULA ALKOTÁSA)

1920. május 29-én tartott közgyűlésén alelnökévé választotta. Ugyanebben az évben tagja lett a főváros törvényhatósági bizottságának.

A Magyar Tudományos Akadémia 1921-ben a III. (matematikai-természettudományi) osztály rendes tagjai közé sorozta. A Felsőoktatási Egyesület 1921-ben alelnökévé választotta. Az Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Kara 1922-ben tiszteletbeli rendes tanári címet adományozott számára. 1905-ben a porosz Korona-rend II. osztályú fokozatát, 1909-ben a szász Albrecht-rend, 1911-ben a román Korona-rend csillagos nagy tisztikeresztjét, 1927-ben a dán Dannebrog-rend II. osztályú középkeresztje kitüntetést kapta. A nemzetközi állatorvosi kongresszusok állandó nemzetközi bizottsága Párizsban 1928-ban elnökké, az Académie Vétérinaire de France pedig 1929-ben levelező tagjává választotta. A Nemzetközi Állategészségügyi Hivatal (Office International des Epizooties, Paris), amelyben 1921. évi megalapításától a haláláig képviselte hazánkat, 1928-ban a végrehajtó bizottság elnökévé választotta. 1929-ben, nyilvános rendes tanársága 40. évfordulóján megkapta a II. osztályú Magyar Érdemkeresztet, majd 1933-ban ehhez a csillagot is. Az angol Royal Society of Medicine összehasonlító kórtani osztálya 1930-ban választotta levelező tagjává. Ebben az évben Corvin-koszorúval tüntették ki, és az akkor létesített Országos Természet-

tudományi Tanács tagja lett. A párizsi Société de biologie és a finn  llatorvosok egyesülete 1933-ban levelező tagjává választotta. A Magyar Tudományos Akadémia IV. osztálya 1932-ben m sodeln k v  nevezte ki, 1934-ben pedig a budapesti M. kir.  llatorvosi Főiskola tiszteletbeli tagja lett.

Hut ra Ferenc kivételesen nagy tehets g , t rhetetlen akaraterej  és munkabírású, az egész világon ismert és nagyra becsült magyar tudós volt. Egész élete a tisztességnek, a nemes gondolkodásnak példája. Életpályája a szerény kezdettől az általánosan elismert szervező és világszerte is tisztelt tud s magasságáig céltudatos munkája révén hatalmas lendülettel, töretlenül emelkedett. Kezdeményező, irányító munkájának és egyéniségének köszönhető, hogy a magyar állatorvosképzés és a magyar állategészségügy magas színvonalú, rangos tevékenységgé vált, és az  llatorvosok szakmai megbecsültsége méltóan megnőtt.

1934. december 20- n halt meg; a Kerepesi  ti temetőben nyugszik.

Hut ra Ferenc nevét szobrán kívül az egyetem központi épületével szemben egy utca (Hut ra Ferenc utca – volt Amazon utca) is  rzi az utókor s m ra. Szobr t (Maugsch Gyula alkotása) 1937-ben avatták az egyetem parkjában.

Irodalom

- Kotl n Sándor: *A magyar állatorvosképzés története 1787–1937. A M. kir. József Nádor Műszaki  s Gazdaságtudományi Egyetem  llatorvosi Osztálya alapításának 150-ik évfordulója alkalmából*. Pátria, Budapest, 1941. 210 p.
- 200  ves a magyar állatorvosi felsőoktatás 1787–1987*. Szerk.: Holló Ferenc. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest, 1987. 464 p.
- Az Állatorvostudományi Főiskola jubileumi  vk nyve*. Állatorvostudományi Főiskola, Budapest, 1962. 162 p. 6 t.
- Karasszon D enes: *Hut ra Ferenc*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 160 p. /A múlt magyar tud sai./
- Szent-Iványi Tamás: Megemlékezés Hut ra Ferencről  s Preisz Hug r l sz let s k 125 éves évfordulóján. *Magyar  llatorvosok Lapja*, 1986. 41. 5. 264–268.
- Manninger Rezső: Hut ra Ferenc 1860–1934. *Magyar  llatorvosok Lapja*, 1960. 15. 10. 353–360.